

Elektrik Malzeme ve Cihazları İmalatı Sanayiinin Problemleri ve Giderilme İmkânları

Yazan :
Turhan ONUR
Elek. Y. Müh.
M. K. E.

GİRİŞ:

M. Kemâl Atatürk istiklâl savaşının kazanılmasından sonraki hedefimizi «Muassır Medeniyet Seviyesi» olarak tesbit etmekle Türk Milletinin en büyük ve en güç hedefini göstermiştir. Bu hedef Atatürk'ün Türk Milletine bıraktığı en önemli miras ve emridir. Çeşitli fikirlere sahip partili ve partisiz bütün vatandaşların belki de yegâne müşterek gayesi Muassır Medeniyet Seviyesidir. Vatandaşlar arasındaki bitmez tükenmez münakaşalar da bu gayeye varmanın metodlarını aramak içindir. Ancak temennimiz bu münakaşaların geyeye varışta bizi frenlememesi, fakat en kısa zamanda geyeye ulaşmada yardımcı olmasıdır.

Sınırlı olan imkânlarımız, dünya rekabeti ve dünyanın genel politik havası içinde, gayeye en kısa zamanda varmamız, imkânlarımızın en iyi şekilde -kullanılması ile mümkün olacaktır. Çoğunlukla kabul edilen bu düşüncenin bir sonucu olan plânlı döneme girilmiş, ilmî metodlarla tabii kaynaklarımız, insan gücü, dışardan temini mümkün imkânlar ile ihtiyaçlarımız tesbit edilip topyekûn kalkınmayı sağlayacak metodlar İncelenip birinci ve şimdi de ikinci beş yıllık kalkınma plânları hazırlanmıştır.

Plânlarla çeşitli sektörler ve bu sektörlerin kalkınmamızdaki yerleri İncelenip tesbit edilmiştir. Bu sektörlerde Tarım, inşaat ve Sanayii Sektörleri en büyük üç sektörü teşkil etmektedir. Sür"atlı kalkınmamız İçin bu üç sektör üzerinde önemle durulması gereklidir. Birinci Beş Yıllık kalkınma plânında yatırımların % 15,4 dü Tarım sektörü İçin, % 20,6 sı İnşaat sektörü için ve % 19,6 sı İmalât sektörü (Sanayi) için yapılacak idi. Bu değerler ikinci beş yıllık kalkınma plânında sıra ile •% 15,2 % 17,9 ve •% 22,4 olarak T.B.M.M. ne teklif edilmiştir. Bu yatırımlara karşılık bu sektörlerin gayrisafi millî gelire katkıları birinci beş yıllık plânda tarımda •% 4,2, imalâta •% 9,3 dür. İkinçibeş yıllık plânda ise yine sıra İle Tarımda % 4,2, imalatta % 11,1 dir.

Görülüyorkl İmalat sanayii tarıma nazaran daha az nisbette bir yatırım ile gayri.safî millî hasılaya daha yüksek oranda bir katkıda bulun-

maktadır. Aynı durum Maden, Enerji, Ulaşım ve Haberleşme sektörlerinde de vardır.

Yukarıda kısaca açıklanan ve fakat yetkilerce uzun boylu yapılan bu çeşit incelemeler göstermiştir ki kalkınmamız için yalnız tarım sektörüne bağlı kalmamız hatalıdır. Aksine Maden, Enerji, Nakliye, Muhabere ve bilhassa imalat sektörüne daha çok önem ve ağırlık vermemiz bir zorunluluktur Memnuniyetle kaydedelim ki bu zorunluluk memleket çapında kabul edilmiş ve hedef süratle sanayileşmeye yönelmiştir. Son 4 - 5 yıl içinde münakaşalar sanayileşmenin metodları ile tatbikatta doğan problemlerin halline inhisar etmiştir.

Bu yazıda imalât sanayiinin problemlerini bir imalat firmasının kuruluş ve çalışma safhalarında kısaca incelemesini yapmayı ve her kısmın sonunda elektrik malzeme ve cihazları imalatı sanayiinin varışa özel problemi ile çözümüne ait düşünce ve tekliflerimi açıklamayı uygun buldum.

ELEKTRİK ENERJİ SEKTÖRÜ

İmalat Sanayiinin problemlerini incelemeye geçmeden önce elektrik malzeme ve cihazları imalat sanayiinin ileriki yıllardaki gelişme temposu hakkında bir fikir sahibi olabilmek için bu malzeme ve cihazları; üretim, İletim, dağıtım ve tüketimi için kullanılacak olan elektrik enerjisi sektörünü incelemeyi faydalı bulurum.

Birinci beş yıllık plânda enerji sektörüne 5.134.000.000,— TL. lık bir yatırım (toplam yatırımların % 8,6) yapılması ve beş yıllık üretimde % 12,8 lik bir artış sağlayıp millî gelire j% 13 yıllık artış temin etmesi ön görülmüştür, tklncl beş yıllık plânda da enerji sektörü için genel yatırımların •% 8 kadar bir yatırım yapılacak ve her yıl % 13,6 hk ilâve gelir sağlanacaktır.

Yukarıda bahsedilen enerji sektörüne maden kömürü, linyit, petrol, hidroelektrik enerji, odun ve tezek de dahildir. Elektrik malzeme ve cihazları İmalatı sanayii ile ilgili sektör ise elektrik enerjisi olup, birinci beş yıllık plânda bu sektör için 4.956.000.000,— TL. lık bir yatırım yapılacaktır. Bu meblâğ-ile 1900 MW. lık termik ve

hidrolik santrallar, 9000 Km. yüksek gerilimli hava hattı (iletim ve dağıtım hatları) inşaa edilecek ve 530 şehir ve kasaba enterkonnekte sisteme bağlanacaktır. Birinci beş yıllık devrede elektrik enerjisi tüketimindeki yıllık artış % 13 olacaktır.

ikinci beş yıllık plânda ise yapılacak toplam yatırım 8.700.000.00 TL. olacak ve bu dönemde 3300 MW termik ve hidrolik santral ve 17000 Km. yüksek gerilimli hava hattı inşa edilerek 600 şehir ve kasaba enterkonnekte sisteme bağlanacaktır, ikinci beş yıllık dönemde elektrik enerjisindeki tüketimdeki yıllık artış % 11,5 olacaktır.

Elektrik enerji tüketimindeki bu artış, halen ithal edilmekte olan elektrik malzeme ve cihazları ile (ki bunların önemli kısmının yerli imalleri mümkündür.) vatandaşlarımızın elektrik cihazlarını kullanmak arzusu ve bu arzunun artışı hesaba alınır ise elektrik malzeme ve cihazları imalatı sanayiinin gelişmesi için müsait yurt içi pazara sahip bulunduğumuz açıkça görülmür.

GENEL HATLABI İLE İMALAT SANAYİİ

Geri kalmış memleketlerde modern tarımın tesisi gibi sanayinin tesisi de çok zordur. Memleketlerin yeraltı zenginlikleri genellikle sanayileşmeleri için yeterli değildir. Ve bu mevcut kaynaklardan faydalanılamamaktadır. Tabii zenginliklerin yanında tecrübeli müteşebbis, iş adamı, idareci, yüksek kademedeki teknik personel, usta, kalifiye işçi, sermaye ve kredi müesseseleri ile araştırma merkezleri ve laboratuvarlara ihtiyaç vardır. Bunların mevcudiyeti de imalat sanayiinin mevcudiyetini gerektirir. Yani sanayiinin kurulması için gerekli faktörler sanayiinin bulunduğu yerlerde olabilir. Bu şartlarda tabii zenginliklerin mevcut olması halinde sanayileşme çarkının harekete geçirilebilmesi için teknik ve ekonomik eğitim, sermaye birikimi, sermaye piyasasının teessüsü, standard ve araştırma merkezleri, alt yapılar ve yabancı sermayenin sermaye ve teknik bilgi olarak yurda gelmesine ihtiyaç vardır.

Türkiye sanayileşme çarkını ilk defa önemli bir şekilde ikinci Cihan Harbinden önce harekete geçirmiştir. Zaman zaman çok ağırlaşan bu dönüş son yıllarda hızlanmak temayülü göstermekte ise de bir çok frenlerle gerekli hıza erişmesi önlenmektedir. Sanayileşme çarkının hızlanmasına mani olan frenlerin başlıcaları; kuruluş ve çalışma safhasındaki İdari formaliteler - Sermaye ve kredi yetersizliği - vergileme sisteminin ağırlığı ve muğlaklığı - yerleşme hataları ve kifayetsizliği - Döviz yetersizliği ve Dış Ticaret Rejiminin muğlaklığı - Gümrük mevzuatının kârişikliği - Kalite kontrolsüzlüğünün ve

serbest rekabetin olmayışının sebep olduğu düşük kalite ile rakabet - İş mevzuatının ağırlığı ve alışılmış olunmaması - kalifiye eleman yetersizliği - Teknik ve ekonomik bilgi noksanlığı - Alt yapıların (Enerji, yakıt, ulaştırma ve muhabere v.s.) yetersizlikleri - yardımcı sanayiinin olmaması (veya sanayide koordinasyonun olmayışı) - Ham madde ve yarı mamul malzeme teminindeki zorluklar, - miktar ve kalite istikrar-sızlığıdır.

Bütün bu frenleri kısaca ve fakat teker teker incelemeyi faydalı bulurum.

1 — KURULUŞ VE ÇALIŞMA SAFHASINDAKİ İDARİ ZORLUKLAR :

Yukarıda saydığımız frenlerden ayrı olarak, piyasa etüdü yapacak yeterli müesseselerin bulunmadığını da unutmamak gerekir. Her hangi bir malzemeyi imâl etmek isteyen müteşebbis için bu konuda piyasa etüdünü yapacak ve fizibilite (ön) raporunu hazırlayacak müşavir mühendislik ve ekonomist büroları bulunmamaktadır. Piyasa etüdü ve ön raporu müteşebbis kendisi hazırlamaya teşebbüs etse gerekli istatistik! bilgiler ile temel mühendislik ve ekonomi bilgilerini bulamayacaktır. Çünkü ne T. Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, ne Devlet İstatistik Enstitüsü, ne Üniversiteler ve ne de Devlet Plânlama teşkilatı mutlak surette lüzumlu ve faydalı olan bu bilgileri hazırlayıp neşretmemektedir.

Bu gün müteşebbis piyasa etüdünü ve ön rapor hazırlığını, kendi imkânları ile temin edebildiği yetersiz ve az bilgilerle yapmakta ve gelişmiş ülkelerde eşine rastlanmayan bir riske girmektedir.

Sanayileşmenin ve bir imâlata başlamanın birinci basamağı olan piyasa etüdü ve ön raporun hakiki duruma en yakın şekilde hazırlanması ve müteşebbise cesaret verilmesi için Resmî TegekküUer ile mâslekl kuruluşların her türlü imâlata ait malzeme ve cihazların piyasa etüdüleri için gerekli istatistik! bilgileri toplayıp neşretmesi ve kurulacak imâlât tesislerini her türlü kuruluş ve işletme kademe ve kısımların kuruluş, bakım ve işletme masraflarının hesaplanmaları için ampirik formül ve değerleri hesaplayıp neşretmesi gereklidir.

Elektrik Mühendisleri Odası ile Türkiye Ticaret ve Sanayii Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinin işbirliği yaparak elektrik Malzeme ve Cihazları İmalâtı Sanayii için;

- a — Fabrika arsa tipleri
- b — Fabrika bina tipleri
- c — Fabrika elektrik, su, gaz, kanalizasyon, telefon tipleri

- d — Fabrika idare ve sosyal binaların tipleri
e — Fabrika teçhizatı tiplerine ait proje, tesis şekli, süresi, maliyetlerine ait araştırma çalışmaları yaparak neşretmelidir.

Yeni bir tesis kurmayı düşünen müteşebbis bu tiplerden faydalanarak çeşitli varyantlarda ön çalışmalarını yapabilmelidir.

Ayrıca her ikl kuruluş da piyasa etüdlerl için gerekli istatistik! bilgileri müşterek olarak toplayıp neşretmeli ve örnek piyasa etüdlerl yapmalıdır.

Çalışmaları ve neşriyatı ile müteşebbise yeni imalat çeşitlerini ve tekniklerini göstermelidir.

Müteşebbisin imal edeceği malzeme ve cihazların cinslerini ye kapasitelerini tesbit etmesinden sonra ikinci kademe çalışmasını, tesisini kuracağı yerin seçimi teşkil eder. Bu konudaki detaylı incelemeyi ileride yapacağımız için bu kısımda tesisin yerini seçtiğini kabul ederek konumuza devam edelim.

Bu gün yalnız Türkiye'de değil bütün dünyada kabul edilen realite şudur ki hiç bir müteşebbis bir konuyu yalnız kendi sermayesi ile halledemez. Ortaklıklar kurarak imalatta bulunmak bu günün bir iktisat kaidesidir. Yakın tarihe kadar hatta bugün bile Türkiye'de var olan aile şirketleri de yetersiz duruma geldiği için herkese açık şirketlerin kuruluşu hızla artmaktadır. Yani sanayileşmemiz için Anonim Şirketler kurulması bir zorunluluktur. Mevcut mevzuata göre bir anonim ortaklık kurulmasındaki formalite ve işler ekseri müteşebbisleri ürktücek kadar çok ve ağırdır. Bir Anonim Ortaklığın kuruluşunu kısaca İzliyelim.

Kurucular, T. Tcaret Kanunu gereğince Ticaret Bakanlığınca hazırlanan tip statüye göre hazırladıkları şirket ana sözleşmesini noter huzurunda İmzaladıktan sonra öz sermayenin dörtte biitoi ödeyip ve bakiyesini **de teahhüd ederek Ticaret Bakanlığına 7 nüsha dilekçe ile müracaat** ederler. Bu müracaata damga resmi kanunu gereğince % 4 nlsbetindekl pul, kurucuların, bağlı oldukları odalardan ve mahalle muhtarlarından alacakları belgeler eklenmelidir.

Ticaret Bakanlığından izin belgesinin alınmasından sonra bu belge, şirket ana sözleşmesi, sermayenin 1/4 ünün yatırıldığına dair banka mektubu ve öz sermayeyi **teşkil eden** ayınlari • ekspertizine ait bilirkişi raporları ile Asliye Ticaret Mahkemesine baş vurularak kuruluş kararı alınır.

Bunu takiben yine ana sözleşme, banka mektubu, mahkeme kararı ve ticarî durum belgesi ve tescil dilekçesi ile Adliye Ticaret sicil Me-

murluğuna baş vurularak tescil yaptırılıp T. Ticaret Sicili Gazetesi Ticaret Bakanlığına gönderilerek kuruluş tamamlanır.

Şirketin kuruluşundan sonra arsa aranması, pazarlık, Tapu, İzale-i şüyu davaları başlar ve bunların tamamlanması imar plânı, inşaat ruhsatı, İşçi sigortaları, iskân ruhsatı, belediye zabıta talimatnamesi, sağlık - yangın - Fen İşleri ve İmar talimatnameleri İle fabrika sahasının yol, su, elektrik, PTT ve Kanalizasyon problemlerinin halli için, resmi daireler ile belediyenin muhtelif müdürlükleri arasmda aylarca koşulur.

Fabrika binalarının tamamlanmasını müteakip Umumî Hıfzısıhha Kanunu, Belediye Gelirleri Kanunu ve işçilerin sağlığını Koruma ve İş Emniyeti Tüzüğü (iş kanunu gereğince) icaplarını yerine getirmek üzere fabrika plânlarından bir sürü kopyalar çıkarılıp Vilâyet, Belediye ve Bakanlıklar arasında 3 - 4 ay süreli bir köşe kapmaca oynanarak işletme müsaadesi alınır. Bu teşekküllere verilen bilgi ve projeler, miktarlarını ve verilmiş sebepleri İncelendiğinde teşekküller ile bunlara verilenler arasında uzak ve yakın ilişkiler olmadığı kolayca tesbit edilerek lüzumsuz ve bıktırıcı formaliteler görülebilir.

Bir sınaî tesisin kuruluşundaki bu güçlükler, doktorların, hukukçuların, belediyecilerin, İşçi kuruluşlarının, Çalışma Bakanlığının,, Mühendislerin ve Ekonomistlerin ayrı ayrı zamanlarda işbirliği yapmadan vaz ettikleri bir sürü prensip ve kararların bir sonucudur. T. Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği İle Makine ve Elektrik Mühendisleri odalarının müştereken bu idarî formaliteleri inceleyip basite irca etmeleri ve Hükümet nezdinde müştereken İzah ederek alınacak sonucu toplu bir halde neşretmeleri müteşebbisin İşin başında bıkarak ve ürkerek teşebbüsünden, vaz geçmesini önlemesi ve işlerin süratlenmesi bakımından çok faydalı olacaktır.

2 — SERMAYE VB KREDİ YETERSİZLİĞİ

Daha önceki bölümde de İşaret edildiği gibi şahsi sermaye imkânları tek başına sanayi teşebbüsleri için yetersizdir. Bütün dünyada genel bir kaide olan bu husus Türkiye için çok daha büyük bir önem taşır. Çünkü tarihsel sebeplerle Türkiyede bir sermaye birikimi olamamıştır. Diğer taraftan yine tarihsel ve cemiyetimizin yapısı olarak kollektif çalışmalarımız çok az olduğundan daima münferit çalışılmış, şirketler kurarak çalışmalar yapılmamıştır. Son yıllarda adedi artan şirketlerin kurulmasını kanuni yollarla teşvik etmemiz bir zorunluluktur. Böylece vatandaşları hem tasarrufa ve hem de tasarruflarını şirketlere yatırmaya ve neticede toplu olarak çalışmaya alıştırmalıyız.'

Sanayileşmemiz için gerekli sermayenin bulunmasında sermaye piyasası kanununun süratle çıkarılması ve anonim şirketlerle, sermaye şirketlerinin kurulmalarının teşviki gereklidir. Bu hususta politik münakaşalarla vakit kaybetmemeliyiz.

Konuya sermayenin lüzumundan bahsetmeden girişimiz durumun herkesçe bilinmesindedir. Yine açıkça bilinmektedir ki her sanayi teşekkülü, çalışabilmesi için öz sermayenin yanında krediye de muhtaçtır. Bu kredinin temininde özel ve resmî sektör ayrımı yapılmadan imkânlardan eşit şekilde faydalanılması ve özel sektörün kredi temin etme imkânlarının artırılması gereklidir.

Halen biri resmî bir hüviyeti olan iç ve dış kredileri özel sektöre intikal ettiren ve asıl kuruluş amacı dış kredilerin özel sektöre kullanılmasını temin etmek olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ile Millî Bankalarımızın kurduğu ve yalnız iç kredi işlemleri yapan Sınai Yatırım ve Kredi Bankası olmak üzere sanayii destekleyen iki kredi müessesemiz vardır.

• Resmî sektörün kredi ihtiyacı da Devlet Yatırım Bankasınca sağlanmaktadır.

Hem Devlet Yatırım Bankası ve hem de Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Kredi taleplerini ve bunlara ait projeleri yurd kalkınması ve rantabülte bakımından dikkatle incelenmekte ve en isabetlerini finanse etmektedir. Bu incelemeler biraz uzun sürmekle beraber müteşebbise bir çok şeyler öğretmesi ve onu riske girmekten koruması bakımından yararlı olmaktadır. Her iki Bankanın da bu ciddi çalışması ile sağlam sanayi müesseselerinin kurulması sağlanmakta ise de temin ettikleri krediler resmî ve özel-sektörün ihtiyacını karşılamaktan uzaktır.

Sınai Yatırım ve Kredi Bankasının imkânları sınırlı olduğundan kuruluşu ile özel sektörde bir ferahlık yaratamamıştır.

Son yıllarda kurulan Türk - Amerikan Dış Ticaret Bankası'nın kuruluşu ile bir imkân daha doğmuştur. Ancak bu Bankanın ileriki yıllarda daha da faydalı olabileceği ümit edilmektedir.

Millî Bankalarımızın sanayiciye karşı ilgi ve itimatları yıldan yıla artmakta ve bunun sonucu olarak desteklerini de arttırmaktadır. Halk Bankası hem kendi kaynakları ve hem de bütçeden verilen imkânlarla küçük sanayimizi desteklemektedir ve küçük sanayi için yeterli ve kuvvetli olması büyük sanayi için bir ihtiyaçtır.

-Sosyal Sigortalar genellikle sanayide çalışan işçilerin primleri ile finanse edilen bir kurum olup, imkânlarını sağlam yerlere yatırmak du-

rumundadır. İşçisine daha çok iş yeri temin etmek ve sanayileşmemizi desteklemek için imkânlarını sanayimizi finanse etmek için kullanması tavsiyeye şayandır. Gerçi bu gün bu yolda bir tatbikat varsa da konunun daha büyük bir önemle ele alınıp sanayi finansmanında daha geniş, faydalı ve emin finansman yolları aranmalıdır. Sosyal Sigortalar ve Ordu Yardımlaşma, özel emekli sandıklar ile benzeri kurumların yatırım bankalarının hisse senetlerini veya tahvillerini alarak sanayii desteklemeleri uygun olur.

Bu gün gelişmiş batı ülkelerinde bile mevcut olan, ihracatı maddi olarak teşvik kredisi son yıllarda bizde de başlamıştır. Ancak tatbikat çok yavaş ve destek çok az olmaktadır. Bu konuda bazı zayıflıklara göze alarak müteşebbisi özendirilen ve teşvik eden istikrarlı prensip kararlarının alınarak iyi sonuçlar verecek usuller kullanılmalıdır. Böylece bir oto finansman sağlanacaktır.

Gelişmiş ülkelerde öz sermaye ve kredi mefumu birleşmiştir ve bir tanedir. Ancak Türkiye'de ve diğer az gelişmiş ülkelerde öz sermaye ve kredilerin iki kısımda mütalâası icap eder. Yukarıda yurd içi sermaye ve kredi durumunu inceleyip yetersizliğini belirttik. Sanayileşmek için gerekli olan ikinci kısım yabancı sermaye ve kredidir. Çünkü kurulacak her sınai tesisin Know - HOW, lisans, patent gibi teknik haklarını, makine, tezgâh, cihaz, ham madde ve yarı mamul malzemeyi satın alabilmek ve nihayet teknik eleman yetiştirmek için dövize ihtiyacımız vardır. Türkiye'nin, döviz teminindeki zorlukları da herkesçe malum olduğuna göre sanayileşmemize gerekli öz sermaye ve krediyi dışarıdan sağlamamız bir mecburiyettir.

Öz sermaye olarak ithal edilen sermayeye kısaca yabancı sermaye dersek 1920 -1945 yılları arasındaki kapalı süreden sonra Türkiye tekrar yabancı sermayeye kapılarını açmıştır. Ancak bu açıta gerekli tedbirler alınmış ve diğer gelişmekte olan memleketlerdeki tatbikat göz önünde tutulmuştur.

- Yabancı sermayenin yurda girişi Türk-Parası kıymetini Koruma Mevzuatına - 5583, 5821 ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa - Milletlerarası Kredi müesseselerinden temin edilen imkânları yurd içine aktaran Türkiye Sınai Kalkınma Bankası - 6326 sayılı Petrol Kanunu ve 7462 sayılı Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları kanununa göre olmaktadır. Bunlardan 6326 sayılı Petrol Kanunu hariç tutulursa diğerleri imalat sanayimizle doğrudan doğruya ilgilidir. Ancak Türk Parası Kıymetini Koruma mevzuatı ile yabancı sermaye-ithali çok azdır. Ve elde hiç bir istatistik bilgisi yoktur.

Yabancı sermayeyi teşvik kanunu, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası 7462 sayılı Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları Kanunu ile Yurda giren yabancı sermayeyi takip etmek imkân dahilindedir. Ancak Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları Kanunu ile gelen öz sermaye ve kredi 1965 yılı sonu itibarı ile 163,8 milyon iken aynı yıl sonu itibarı ile yabancı sermayeyi teşvik kanunu ile 68,6 milyon dolar Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kanalı ile 64,5 milyon dolar kredi ve öz sermaye gelmiştir. Bu üç yolla gelen toplam 296,9 milyon doların 74,8 milyon doları öz sermaye 222,1 milyon dolar kredidir. Ne varki bu kredinin tamamı yatırım kredisi olup, işletme kredisi değildir.

Yabancı sermayeyi teşvik kanunu ile yurda gelen yabancı sermaye yalnız Türkiye'nin sermaye yetersizliğine ve döviz kıfayetsizliğine bir çare teşkil etmez, aynı zamanda :

a) Batı dünyasında gelişmiş piyasa etüdleri usulleri ile Türkiye'de araştırmalar yaparak yeni iş kollarını bulur ve Türk müteşebbislere önderlik ederler.

b) Büyük yabancı şirketler sermayenin yandan fazlasına sahip olarak veya yarıdan azına sahip olsalar bile ana sözleşmeye idare etmek hakkını koyarak şirketin idaresini ellerinde bulundururlar. Böylece büyük imalatçı firmaların batıdaki idari, teknik ve ekonomik bilgi, tecrübeleri ve görgülerin Türkiye'ye getirip yerli müteşebbise öğretirler

c) Yabancı sermaye iştiraki ile kurulan şirketler yurd içinde teknik eleman, kalifiye ve düz işçi istihdamına sebep oldukları gibi bunların çeşitli yurd içi ve yurd dışı eğitimlerle de yetiştirmelerini temin ederler.

d) Yabancı sermayelerle beraber patent, lisans ve KnowHow gibi sanayiye ait bir çok önemli bilgi ve tecrübeler de yurda girmiş olur.

Yabancı sermayenin öz sermaye olarak yurda girdiği gibi yerli müteşebbislerin tesislerini kurmalarında kredi olarak girmesinde de bir çok faydalar vardır. Ancak yabancı sermayenin geliş ve çalışmalarını dikkatle takip edilip, denetlenmelidir. Bu gaye ile Başbakanlığa bağlı müstakil bir kuruluş yabancı sermaye müracaatlarını süratle ve yurd yararına en uygun bir şekilde sonuçlandırmalıdır. Bu günkü tatbikatta yabancı sermaye konusu en yüksek derecedeki zevatin bir ek görevidir ve bu sebeple gerektiği şekilde incelenmemekte ve istenilen sürat elde edilememektedir.

Elektrik malzeme ve cihazları imalatı sanayiinde patent, lisans ve teknik bilgiler diğer sanayi kollarına nazaran daha komple olduğunda

bu sanayi ekseeriyetle yabancı sermayenin iştiraki ile kurulmakta ve idare genellikle yabancı sermayeye ait olmaktadır. Ancak yabancı ve yerli sermayenin işbirliği ile kurulan tesisleri bir kaçsene sonra tamamen veya büyük kısmı yerli sermaye olan şirketlerin kurduğu fabrikaların kuruluşu takip etmektedir.

Sanayicinin ihtiyacı olan sermayenin kaynaklarından biri de işletmenin kendi imkânlarıdır. Yani otofinansmandır. Yatırım indirimi mevzuatı daha rasyonel hale getirilerek tesislerini genişletecek şirketlere imkânlar hazırlanmalıdır. Ayrıca selektif vergileme imkânları üzerinde durulmalıdır.

özel yatırımlar Bankası konusundaki çalışmalar süratlendirilmeli, ancak aynı bir banka kurulmayıp temin edilecek imkânlar Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının emrine verilerek bu Banka reorganize edilmelidir. Böylece yeni bir Bankanın kuruluş zamanından tasarruf edileceği gibi Türkiye Sınai Kalkınma Bankasının tecrübe ve teşkilâtından faydalanılmış olur. Böyle bir hareket tarzı yeni bir bankanın kuruluş ve çalışma masraflarından sakınmamızı da temin etmiş olur.

8 — VERGİLEME SİSTEMİNİN. AĞIRLIĞI. VE MUĞLAKLIĞI

Devletlerin idaresinde vergi hükümetlerin görevlerini yapabilmesi için bir gereçtir. Asıl gaye milletin sulh içinde yaşaması ve hayat seviyesini yükseltmesidir. Yani gaye daha çok vergi toplamak değil sulh içinde kalkınmadır. Vergilendirmede esas olan daha çok vergi toplamak değil sulh içinde kalkınma için en uygun vergiyi toplamaktır.

20. Asırda bütün dünyaca kabul edilen realite milletlerin ekonomik güçlerine göre politik ve askerî güçlerinin var olduğudur. Ekonomik güç ise sağlam bir sanayi ile mümkündür. Bir çok gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde vergi politikası sanayileşmenin teşviki ve istenilen, yönere ve yerlere yöneltilmesi için bir araç olarak kullanılmıştır. Geçici süreler için Portoriko - İsrail gibi memleketlerde sanayiciden bazı vergiler alınmamıştır. Zahiren hazine zarara girmiştir. Fakat böylece süratle kurulan sanayide çalışan personelin ödediği vergilerle, ileriki yıllarda sanayicinin ödediği vergiler ilk yıllarda alınmasından vazgeçilen vergilerin bir kaç mislini bulmuştur. Bizdeki vergi sistemini kısaca incelemeden, önce mevcut vergi sistemimizin geniş görüşlü bir ekonomist gözü ile ve cesaretle gözden geçirilmesini tavsiye ederiz.

Herşeyden önce sermaye sıkıntısı çeken Türkiye'de küçük tasarruf ve sermayeleri kıymet-

lendirmek için şirketleşmeyi ve müşterek çalışmayı vergileme yolu ile teşvik etmeliyiz. Bunun içinde kalkınmamızda gerekli İmalatı yapacak şirketler, kuruluş için ödedikleri harç ve damga resminden muaf olmalıdırlar ki bu masraflar sermayenin % 2 sine yaklaşmaktadır.

Yine kalkınmamız için lüzumlu malzeme için imâl eden şirketlerin tesislerini genişletmek amacı ile ana sözleşmelerini değiştirmek gerektiğinde de damga resmi ve harçlardan muaf tutulmalıdır. Bu tip şirketlerin yıllık kârlarını ortaklarına, dağıtmayıp sermayeye ilavesi kanunî fevkalâde ihtiyatların ayrılması halinde bazı kolaylıklar sağlanmalıdır. Kanunî ihtiyatlardan kurumlar vergisi alınmamalı ve devlet tahvili alma mecburiyeti kaldırılmalıdır. Böylece otofinansman imkânı sağlanmış olacaktır.

• özel ve resmi sektör arasındaki vergileme farkı rekabeti eşitsizleştirmektedir. Resmi sektör sanayii yalnız % 35 kurumlar vergisi öderken özel sektör iki misline yakın vergi ödemektedir. Resmî sektör gibi % 35 Kurumlar vergisi ödeyen özel sektörde ortaklar şirketin kârından aldıkları paylardan ayrıca gelir vergisi ödemelidirler.

Sermaye piyasasının doğması ve gelişmesi şirketlerin hisse senetlerinin vatandaş tarafından satın alınması bir takım vergi teşviklerine bağlıdır. Vatandaş, serbest meslek iratlarında 10.000,— TL., ziraî kazançlarda 5.000,— TL., gayri menkul sermaye iratlarında 5.000,— TL. her banka şubesinden alacağı faizlerle 200,— TL. lık gelirlerinde vergiden muaf oldukça tasarruflarını İflas riski olan ve tamamen vergiye tabi bulunan hisse senetlerine yatıramaz.- Bu durumun yanında sermayede meydana gelecek eksilmelerin zarar kabul edilmemesi de oldukça enteresan ve mahzurludur. Yani şirketlerin zararları da kabul edilmelidir.

Bir şirketin kârının ortaklara dağıtılmayıp sermayeye ilâve edilmesi ve yeni bedelsiz hisse senedi verilmeğinde bu hisse senetlerinin vergilendirilmemesi şirketlerin gelişmesine olumlu şekilde tesir edecektir. Böylece hisse senetleri satışında tatbik edilen mükerrer vergileme de önlenmiş olacaktır.

Sermaye şirketleri ve holdingler sanayileşmeyi hızlandıran ve sermaye piyasasını yaratan ve ayakta tutan müesseselerdir. Ancak bunların gelişebilmeleri için ortak oldukları sanayi şirketince ödenen kurumlar vergisinden gayri kurumlar vergisi ödenmemelidir. Bu günkü mevzuat bu hususu nazarı itibara almış ise de hisse nisbetinin alt sınırının % 10 olarak tesbit edilmiştir ki bu sınırın tekrar gözden-geçirilmesi uygun olur kanısındayım. -Burada şu hususu da

belirtelim ki küçük tasarrufları sanayie kredi şeklinde değil de ortaklık şeklinde intikal ettiren bankaların bu iştiraklerinden alacakları temettü de gider vergisinden muaf olmalıdır.

Bugün tahvil ve hisse senetlerinden yıllık geliri 10.000,— lirayı aşan vatandaş Tbeyanname vermek durumundadır. Vatandaşın hisse senedi ve tahvillere daha çok rağbet etmesi için bu sınırın yükseltilmesi uygun olur.

Mevcut sanayi şirketlerinin yeni tesisler kurmasını teşvik eden, diğer bir yol da yatırım indirimidir. Ancak bu husus bu gün öz sermayeye ve 250.000,— lirasının üzerindeki yatırımlara inhisar etmektedir. Bu kredili yatırımlara da tatbik edilmeli ve asgari yatırım sınırı gözden geçirilmelidir.

Sanayici tarafından sık sık bahsedilen hızlandırılmış amortisman nisbetlerinin artırılması konusunda sanayiciye katılmadığımı bildirmek isterim. Hızlandırılmış amortisman maliyeti artıran bir husustur. Bizim müdafaamız ise maliyeti düşürerek Ortak Pazar ve Dünya Pazarlarında rekabet edebilmektir. Bu çelişmezliğe katılmayı uygun bulmamaktayım.

4. YERLEŞME HATALARI VE KİYAFETSİZLİĞİ

Bir sanayiinin yaşayabilmesi, rakipleri ile rekabet edebilmesi ancak piyasada tutunabilecek iyi kaliteli malı rakiplerinden daha ucuza mal etmesi ile mümkün olur. Maliyete tesir eden faktörlerden en önemlisi kuruluş yeridir. Bir Sanayinin imâl edeceği malzeme cinsi ve kapasitesinin tesbiUnden sonra kuruluş yerinin seçiminde :

a) İmalatında kullanacağı ağırlıkça ve bedelce en büyük yekûnu tutan ham madde ve yarı mamul malzemeyi en uygun şekilde satın alındığı yerden fabrikaya kadar nakliyesi ile mamulünü yine en uygun şekilde satacağı müşteriye kadarki nakliyesini;

b) Ham; madde ve yan mamul malzeme kaynakları ile mamulleri için müşteri olan yerlerin devamlılığını,

c) Düz ve kalifiye İşçi temin İmkânlarını bu imkânların devamlılığını, ücretlerini, produktivite telerini,

d) Enerji, su, yol, PTT imkânları ile devamlılıkları ve maliyete tesir derecelerini,

f) İmar plânları ile merkezi ve mahallî idarelerin tutumlarını inceden inceye etüd etmesi gerekir.

Ne varki yukarıdaki incelemelerin hepsi yapılamadan kurulmuş bir çok sanayi tesisi, maalessif gerekli ve mümkün olan gelişmeleri yan-

lış yer seçmiş olmaları sebebiyle yapamamaktadırlar.

Bu konuda sanayiciye yardımcı¹ olmak için şehir imar plânları sanayiciye mani çıkarıcı değil ona yardımcı özellikte hazırlanmalı ve tatbikatında sanayici sonsuz maddi imkânı sahip ve belediyelere yardım edebilecek ve belediyeler için bir gelir kaynağı olacak bir müessese olarak düşünülmemelidir. Aksine sanayici mahalli idarelerce davet edilip ona kolaylık gösterilmelidir. Çünkü kurulacak bir sanayiinin çalışması süresince o beldeye sağlayacağı fayda kuruluşu sırasında ödeyeceği cüz'î vergi ve resimden kat ve kat fazladır.

Diğer taraftan meslekî teşekküller de müteşebbisin sanayi yeri seçiminde kendisine yararlı olacak genel etüdüleri önceden yaparak neşretmelidir.

Bilhassa çeşitli sanayi kolları için Türkiye çapında sanayi bölgeleri ve sanayi sahaları etüdüleri yapılmalıdır. Bursa, Manisa gibi bundan sonra tesis edilecek sanayi mmtıkalanı ile şehir imar plânlarındaki sanayi bölgeleri genel sanayi bölge ve sahaları etüdünün ışığı altında tesbit edilmelidir.

Yurt çapında yapılacak bir genel etüde dayanmayarak yapılan sanayi yerleşmeleri bazı bölgelerde aşırı şehirleşmelere sebep olmakta ve bunun sonucu o bölgelerde onanmış güç sosyal ve kültürel problemler doğduğu gibi yine o bölgelerin su, elektrik, kanalizasyon, ulaşım ve PTT hizmetlerinin normalin üzerinde pahalıya mal olmasına sebebiyet vermektedir.

Bütün sanayi kollarını kapsayan, Türkiye'nin yer altı ve yer üstü zenginliklerini, tüketim merkez ve mmtıklarını, kara ve su nakliye imkânları ile ithalat ve ihracat (nokta ve) durumları gerektikleri nisbetlerde hesaba katarak bütün yurt için bir sanayi yerleşme plânı hazırlanmalıdır. Bu genel sanayi yerleşme plânı içerisinde ve Türkiye'nin genel kalkınma plânlarına da uyacak tarzda bölgesel sanayi yerleşme plânları hazırlanmalıdır.

Nihayet bütün bunların ışığı altında şehir, kasaba, köy ve kırlar için imar plânları veya sanayi yerleşme plânları hazırlanmalıdır. Fakat bu plânların istikrarlı olması zorunlu olduğu gibi sanayiciye zorluk çıkaran özellikte değil kolaylık gösterir vasıfta olmaları en mühim bir husustur.

5 — DÖVİZ YETERSİZLİĞİ VE DIŞ TİCARET REJİMİNİN MUĞLAKLIĞI

Sanayimizin kurulmasında Türk Lirası sermayenin yanında makine, cihaz, malzeme, pa-

tent, lisans ve Know-How gibi maddi ihtiyaç ve gayri maddî hakların ithaline zaruret vardır. Bunların ithali de bizim gibi az gelişmiş ülkelerin bariz döviz sıkıntısı çektiği devrelerde önemli zorluklar yaratmaktadır.

Döviz sıkıntısı çeken az gelişmiş ülkeler daima ithalata kayıtlar koyup hükümet kontrolüne almak temayülündedirler.

Bu durumlarda da sanayicinin döviz ihtiyacının zamanında ve yeteri kadar karşılanması zorlaştığı gibi maliyeti de artmaktadır.

Türkiye, sanayinin gelişmesi için liberasyon ve kota rejiminin birlikte tatbik ederek mümkün olan kolaylıklar temine çalışmaktadır. Bilhassa kotaların ve liberasyon listelerinin ve dış ticaret rejimine ait yönetmeliklerin hazırlanmasında Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinin Ticaret, Sanayi ve Maliye Bakanlıkları ve meslekî teşekküllerle sıkı işbirliği yapması memnuniyeti mucip bir husustur.

Bilhassa kota sistemi ile yeni kurulan bir sanayi kolumuz beynelmilel rekabette korunmaktadır. Bu koruma gümrük duvarlarından çok daha müessir olmaktadır. Ancak şunu da belirtelim M bu korumalar Ortak Pazarı hazırlık gayesine matuf olmalı, hiç bir zaman sanayiciyi uyuşukluğa ve beceriksizliğe götürmemelidir.

Liberasyon listelerinin hazırlanmasında lüka olmayan malzeme imâl eden sanayi, ihtiyacı olan ham madde, yan mamul malzeme ile işlemede lüzumlu yedek parçalar, cihazlar ve sair tezgâh ve aletlerin cinsi ve ihtiyaç nisbetleri hakikate en yakın şekilde tesbit edilmelidir. Mevcut döviz imkânlarına göre bunların ihtiyacının karşılanmasına çalışılmalıdır. Yurd içinde imal edilen fakat kalite ve miktar itibarı ile İhtiyacı tamamen karşılamayan malzeme, cihaz ve maddeler kotalara konulmalıdır. Yerel imalat ve istihsalin mümkün olan yerde kullanılması, mevcut kalitenin yükseltilmesi ve üretiminin artırılmasını teşvik edecek ve ancak kalite ve miktar bakımından yurd dışından getirilmesi zorunlu olanların ithaline imkân veren kota rejimi tesbit ve tatbik edilmelidir.

Kota ve liberasyon listelerinin hazırlanması için mevcut sanayinin, bu sanayinin imalatının kalitesi ile üretim miktarının doğru ve tam olarak tesbiti mutlak bir mecburiyettir. Diğer bir mecburiyet de sanayimizin ihtiyacı olan ham madde, yarı mamul malzeme, tezgâh, cihaz, alet, edevat ve yedek parçalara olan İhtiyacımızın miktardan bunların kalitelerinin bilinmesidir. Bütün bu bilgilerin bir defa toplanması yeterli değildir. Bunların sınıflandırılıp tasnif edilmesi

ve her yıl vukua gelen değişikliklerin tesbiti ve neşri gerekir. Bu konuda Sanayi Bakanlığı Sanayi Dairesi - Devlet İstatistik Enstitüsü - T. Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, - Makine ve Elektrik Mühendisleri Odaları ve Türk Standardlar Enstitüsünün el ele vererek ve ısrarlı bir şekilde çalışmalarını lâzımdır.

Dış Ticaret Rejiminin ithalatla ilgili kısmında söylenebilecek bir kaç nokta daha varsa da ben dış ticaret rejiminin istikrarlı olmasını temenni etmekle yetineceğim. Bu husus sanayileşmemiz için kesin bir zorunluluktur.

ihracatımızın gelişmesi, ithalat imkânlarımızın artmasına sebep olacağı için ithalatın frenlenmesine verilen önem kadar İhracatın teşviki de önem verilmelidir. İhracatta vergi iadesi konusundaki çalışmalar çok yetersizdir. Bu konuda da cesur davranmalıyız. İhracatta hazinenin vergi kaybı ilk görünüşte önemli olabilir. Kanaatimiz şudur ki ihracatın teşviki sonunda millî gelirin artışından ve sıfır ticaret dengesinin teessüsü bakımından sağlanacak faydalar daha büyük olacaktır.

6 — GÜMRÜK MEVZUATININ KARIŞIKLIĞI

Gümrük duvarı sanayileşmeye İki noktadan yardım eder. Bunlardan birincisi yurd içinde imâl edilen malzemenin ithalinde yüksek gümrük vergileri koyarak yerli sanayii korumuş olur. İkinci nokta da yerli sanayiinin kuruluşunda gerekli yatırım malları ile işletmede lüzumlu ham ve yarı mamul malzemenin ithalinde çok düşük gümrük vergileri alarak masrafları azaltır.-

Hükümetin İthalatta tatbik edilecek gümrük vergisi nisbetlerini İşabetle tesbit edebilmek için sanayii çok yakından takip etmelidir. Gümrük vergisi nisbetlerinin tesbitinde hazineye gelir temin etmek değil daha ziyade yerli sanayii teşvik etmek esas prensip olmalıdır. Gümrük vergileri nisbetlerine yapılan son zamlardan bazıları maalesef isabetli olmamıştır.

Yatırımların teşvikinde iki prensip kabul edilmiştir. Bunlar;

A — Yatırım mallarındaki gümrük vergisi nisbetinin azaltılabilmesi,

B — Yatırım mallarından alınan gümrük vergilerinin taksitlendirilmesidir..

Her İki husus da yatırımcı için önemlidir. Fakat bütün müteşebbislere hakkaniyetle ve yerine göre tatbik edilmelidir, ayrıca müteşebbislerin bu kolaylıklardan faydalanması sür'atlı olmalıdır. Muamelelerin tekemmülü için harcanan emek ve zaman sağlanacak faydadan fazla olmalıdır. Gümrüklere ödenen ardiye ücretleri for-

malitelerin ağırlığı yüzünden bir hayli yüksek olmaktadır. Sanayicinin malzemeyi fiktif depoya alması tavsiye edilebilirse de bu İşlem sanayiciye oldukça büyük formalite ve malî külfet yükler.

Son olarak gümrük vergisi nisbetlerini tesbit ederken ve kotalara ve liberasyon listesine koyarken veya çıkarılırken dikkat edilecek hususlardan biri de bilhassa yerli İmâl edileri yatırım mallarının kapasite, randıman, sağlamlık, enerji v.s. tüketimi, aşınma ve demode olma süresi, işletme ve bakım masrafları ve yedek parçalarının bulunma ve fiat durumları göz önüne alınmalıdır. Çünkü yatırım malları uzun süre kullanılacağı gibi malın üretiminde çalışacağı için yukarıdaki hususların fena olması sonucu mamullerinin fiatı yüksek ve kalitesi düşük olduğundan rekabet imkânını yitirecektir. Yani sanayimiz için yararlı değil zararlı olacaktır.

Elektrik sanayiinde kullanılan malzeme ve cihazlara ait gümrük vergisi nisbetlerinde yapılan başlıca değişiklikler aşağıda verilmiştir.

Tranformatör, elektrik motoru, generatör, balast v.s. imalinde kullanılan silisli özel saçlar Türkiye'de imâl edilmemektedir ve önümüzdeki yıllarda imâl edileceğini de ümit etmemekteyiz. İthalî zorunlu olan bu saçların (73.1390) gümrük vergisi % 30 olup, daha önce % 10 olan taviz kaldırılarak maliyetlere yükseltici bir tesiri yapılmıştır .

76.01 Ham alüminyumda gümrük vergisi nisbetinin % 5 den % 10'a çıkarılması hâtalıdır. Alüminyum ithâlî teşvik edilmeli bakır yerine alüminyum kullanılarak bakır ihraç edilmelidir.

Yatırımlarda çok kullanılan (85.01) elektrik motoru, generatör, transformatör ve statik konvertörlerin tavizli gümrük vergisi nisbeti % 5'den %20'ye çıkarılarak yatırımlar ağırlaştırılmıştır.

85 23 deki yeraltı kablolarının tavizli gümrük vergisi nisbetinin % 9'dan % 50'ye yükseltilmesi de yatırımlara fena tesir yapmıştır.

90.26 elektrik sayaçlarındaki gümrük vergisi nisbeti % 20'den % 50'ye yükseltilmiştir.

7 — KALİTE KONTROLÜ VE REKABET

Serbest piyasada müşteri ucuz ve fakat daima iyi kaliteli mal arar. Son yıllara kadar Avrupa malı aranmasının sebebi de yerli mamullerin kalitelerinin düşüklüğü ve kalite istikrarsızlığıdır.

Gümrük kapıları ve kota duvarları ile korunan yerli sanayiinin İtibarını teessüs ve temeddi ettirebilmesi için istikrarlı ve kıfayetli bir ka-

İteye sehip olması bir zorunluluktur. Aynı malı imâl eden bir kaç firmanın kendi aralarında kalite ve fiyat rekabeti bunu gerektirdiği gibi ikame İmkânlarının mevcudiyeti de bunu zorunlu kılmaktadır. Kalite konusuna bunlardan daha çok önem vermemizin bir sebebi de ortak pazara katılma hazırlıklarımızdır.

Sanayideki kalite yüksekliğini vatandaşın kültür, görgü ve ihtiyaçlarının artışı zorlayacaktır. Ancak Devletin imalat ve mamul standartlarını en kısa zamanda hazırlayıp tatbikatını denetlemesi süratle intacı gereken bir görevdir.

Türk Standartlar Enstitüsünün çok kısa bir maziye sahip oluşu bu sürede büyük hamleler yapısı memnuniyeti muciptir. Ancak sanayileşmemizin hızının daha da artması için lüzumlu çalışmalarından biri de Türk Standartlar Enstitüsünün daha sür'atli çalışmasıdır. Her yıl on tane elektrik standardı hazırlanması çok kifayettir. Türk Standartlar Enstitüsü sanayimizin toplandığı İstanbul, İzmir, Bursa ve Adana'da da şubeler açmalı ve oralarda da Standart hazırlıkları yapılmalıdır. Böylece yalnız elektrik konusunda Ankara ve İstanbul'da kurulacak ikişerden dört tane hazırlık gurubu yılda 40 - 50 standart hazırlayabilir, böylece bütün standartlar 3-4 senede hazırlanırken bunlardan ayrı guruplar da neşredilmiş standartların tatbikatını takip etmeliler ve görülen aksaklıkları düzeltmelidirler. Sanayimizin kuruluş yıllarında batı memleketleri standartları kadar ağır olmayacak şekilde hazırlanan standartlar sanayimizin gelişmesine paralel olarak normal seviyeye çıkarılmalıdır.

Ancak, neşredilmiş standartların tatbikini denetlemek ile kaliteli mal imâlinin temini mümkün olabilir. Bu gaye ile Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa ve Adana gibi şehirlerde standart laboratuvarları kurularak vatandaşın müracaatı üzerine elindeki mal kontrol edilmeli ve asıl önemlisi hükümet komisyonları tarafından piyasa sık sık denetlenmelidir.

İthal edilen malzemenin kalitesi de Türk Standartlarına uygun olduğu tesbit edildikten sonra Yurda sokulmasına müsaade edilmelidir.

Standartların hazırlanması ve kontrolü kaliteli mal imali için gereklidir. Fakat yeterli değildir. Daha iyi mal imali için imalatçılar konularına göre birlikler kuralın ve bu birlikler büyük müşterilerle malların kalitelerini daha da yükseltmek için çalışmalar yapmaktadırlar. İmalatçılar birlikleri müşterek araştırma merkezleri ve laboratuvarlar tesis ederek gelişmelerini sağlamalıdır. Bu birlikler Türkiye gibi gelişmekte olan memleketlere büyük faydalar sağlamaktadır.

Hükümet de resmî sektör almalarında en ucuz malı satın alma prensibinden vazgeçerek kaliteli mal alma yolunu seçmelidir.

Elektrik iç tesisat malzemesine ait standartların önemli kısmı hazır olduğu halde bu malzemenin kalitesi maalesef çok düşüktür. Çünkü standartların tatbikatında gerekli kontroller yapılmamaktadır. Ve yine üzümlük söyleyebilirim ki elektrik malzeme ve cihazları imalatçıları birliği kurulması yolunda da hiç bir teşebbüs yoktur.

8 — İŞ MEVZUATININ AĞIBLIÖİ

Bir malın imâlinde iki ana unsurdan biri sermaye (para, bina, makina v.s.) diğeri insandır. Bina ve makinelerin en modernlerine sahip olsak bile daha iyi neticeler elde etmek ancak işlemede çalışan personelin kalite ve moralini de yüksek tutmamızla mümkün olur. Personelden istenilen randımanlı çalışmayı onları iyi yetiştirmek ve onları tahmin etmekle elde edebiliriz, müteşebbis ile personeli arasındaki ilişkileri tanzim eden iş mevzuatının yurd gerçeklerine uygun olması işveren ve işçi tarafından kolayca anlatılabilmesi, tarafların haklarını kaınmamızı frenlemeyecek bilâkis destekleyeceği şekilde telif etmesi ve koruması ve nihayet, ihtilafları asgari seviyede tutması gerekir.

Bu günkü iş mevzuatımız oldukça karışıktır. Bu hali ile avukatlara yeni bir mevzuu açarak iş ve işçiyi uzun sürelerde işgal edecek davaların doğmasına sebep olmaktadır,

Sosyal Sigortalar Kurumu oldukça büyük masraflar içindedir. Daha az masraf ve makul personel sayısı ile çalışarak giderlerini azalttığı takdirde işçi ve işverenle aldığı primlerin yüzde nisbetlerini azaltabilir. Bizde genel olarak işçinin ödemesi gereken primleri de işveren ödendiğinden bu yüksek primler maliyeti arttırmaktadır.

Kalkınmakta olan memleketimizde sanayi teşekküllerimiz de gençtir. Ancak kıdem tazminatı ve hastalık sigortasının tatbikatı işvereni müşkül durumda bıraktığı gibi sendikalar ve grev kanunu tatbikattan gelmemiş bazı nazari kişilerin yersiz gayretleri ale sanayileşmemizi frenliyor ve dolayısı ile büyük işsiz kitesine iş bulmak yerine, bir küçük zümre olan iş sahibi işçinin ücretinin bugünkü Yurd şartlarında anormal şekilde artmasına sebep oluyor. En önemlisi sayıca mahdut olan müteşebbis, zorlukla "temin ettiği sermayesi ile kurmayı düşündüğü tesisi bir çok müşküllerden sonra işletmeye açar açmaz karşılaşacağı sendikalar ve grev kanununun hatalı tatbikatından ürkererek sanayi tesisi

kurmak yerine ticaret veya komisyonculuğu tercih etmektedir.

Hükümetçe ve milletçe bu büyük frenin yerinde ve gerektiğinde faydalı şekilde kullanılmasını ve ürkütücü olmamasını sağlamalıyız.

9 — KALİFİYE ELEMAN YETERSİZLİĞİ

Büyük sermaye ve gayretlerle kurulan bir fabrikanın iyi çalışıp faydalı olabilmesi en yüksek mevkii işgal eden idareciden, idari ve ekonomik işler personeli, teknik personel, düz işçi ve bekçilerine kadar herkesin işinin ehli olması ve işini sevmesi ile mümkün olur. Yurd dışından dövizle temin edilen büyük kıymetli makineleri teslim edebileceğimiz elemanımızın ve İşçimizin iyi yetişmesi gerekli ve zorunludur.

Devletin idareci, ekonomist ve teknik eleman yetiştiren okullar açması ve orada yurd evlatlarını yetiştirmesi yeterli değildir. Son yıllara kadar bu okulların ve bu okullarda yetişen personelin sayısı çok kıfayetsiz idi. Henüz yeterli sayılara erişmiş olmamakla beraber ümit verici seviyelere vasıl olmuş bulunuyoruz.

Ancak şu hususu da belirtmeyi faydalı buluruz : yukarıda bahsettiğimiz elemanların çalışacakları büro, iş yeri ve tezgâhlara intibakı gereklidir ve özel bir eğitimi İcap ettirir. Bu özel eğitim de İlg başında yapılır. Müteşebbisin görevi yalnız fabrikayı kurmak değil her türlü elemanını seçmek ve onları yetiştirmektir.

Bu eğitim yurd İçinde benzer İlg yerlerinde, kurulan fabrikalarda veya yurd dışında yapılabilir. Yeni kurulan fabrikalar İlk personelinin yurd İçinde ve yurd dışındaki benzer sanayi teşekküllerinden alırlar ve onların yanında yeni elemanlarını yetiştirirler.

Eğitim konusu yalnız fabrika personeli için olmayıp müteşebbis için de varittir, ve önemlidir. Yabancı sermayenin kurduğu tesisler müteşebbis ve personel eğitimi için yararlı olmaktadır.

Teknik eleman yetiştiren müesseselerle sanayiciler müesseselerin eğitim programları ve stajları konusunda sıkı işbirliği yapmalıdırlar. Eğitim staj programlarının hazırlanmasında Elektrik Mühendisleri Odası faydalı faaliyetler gösterebilir ve göstermelidir.

10 — TEKNİK VE EKONOMİK BİLGİ NOKSANLIĞI

19. Asırda Avrupa'da kumlan sanayinin durumu ile yine Avrupa'daki sanayinin bu günkü durumu mukayese edildiğinde aradaki muazzam fark kolayca görülmektedir. Bu farkın çeşitli sebeplerinden en önemlisi devamlı araştırmalar

ve bunun sonucu teknik bilgi seviyesinin yükselmesidir.

Yorucu ve pahalı çalışmalarda bulunan ve yapılan yeni malzeme, makine ve cihazların patentleri yanında fabrika işletmeciliği tekniğinin gelişmesi, yeni tesisler kurulması için piyasa etüd metodları ile tesislerin kuruluş maliyetlerinin azalışı ve mamullerin satışındaki modern metodların bulunuşu imalat sanayiinin süratli gelişmesinin başlıca sebepleridir. Ancak bütün bu teknik ve ekonomik bilgiler büyük yatırımları ve uzun zamanı gerektirmektedir. Gelişmekte olan diğer memleketler gibi bizim de bütün bu gelişmelerin en baştan itibaren yaşamamız hem gereksiz ve hem de imkânsızdır. Batı dünyasındaki son gelişmelerden faydalanmamız en uygun yoldur. Bunun için Yurdumuzdaki teknik ve ekonomik eğitim müesseselerinin sayı ve kapasitelerini gerekli seviyeye yükseltmemiz ve eğitim metodlarını modernize etmemiz ve bu müesseselerde en modern bilgiyi gençlere vermemiz lâzımdır.

Bu öğretim müesseselerinden mezun olan gençlerin lüzumlu miktarının yurd dışında ihtisas yapmaları ve yurda dönüşlerinde en faydalı yerlerde çalışmaları temin edilmelidir.

Yeni kurulan fabrikalar için patent ve lisans hakları satın almamız, batılıların fabrika kurma ve işletme bilgilerinde ücreti mukabili faydalanmamız için lüzumlu masraf ve çalışmadan kaçınmamalıyız.

Sanayicilerimizin Batı sanayiindeki teknik ve ekonomik gelişmeleri yakinen takip etmeleri ve müşterek çalışarak araştırmalar yapmaları gereklidir. Bu gaye İle kuracakları imalatçılar birlikleri üniversitelerle de işbirliği yaparak laboratuvarlar ve araştırma merkezleri kurmalıdırlar. Resmi müesseseler de büyük müşteri oldukları malzeme ve cihazları imâl eden sanayicilerin araştırma çalışmalarına katılmalıdır. Böylece araştırma masraflarının bir kısmı da hükümet ve iktisadi devlet teşekküllerince karşılanmalıdır.

Elektirik malzeme ve cihazları konusunda kuvvetli akım malzeme ve cihazları araştırma çalışmalarına Etibank, Devlet Su İşleri, İstanbul, İzmir, Ankara Elektrik İşletmeleri, Sümerbank, Makine ve Kimya Endüstrisi ve İller Bankası iştirak etmelidir. Zayıf akım malzeme ve cihazları araştırma çalışmalarına P.T.T. Milli Savunma Bakanlığı, Denizcilik Bankası ve TRT Kurumu katılmalıdır.

Sanayimizin daha sağlam temellere oturması ve ileriki yıllarda ortak pazara girişimizde rekabete dayanabilmesi kuvvetli teknik ve eko-

nomik bilgiye sahip olmakla mümkündür. Yurd içi ve Yurd dışı imkânlardan azami derecede faydalanarak ve müşterek çalışmalar yaparak bu konudaki noksanlarımızı tamamlamalıyız.

11 — ALT YAPI YETERSİZLİĞİ

Müteşebbis, elindeki sermaye imkânı ile mümkün olan en büyük tesisi kurmaya çalışan kimsedir. Tesisini kurarken bina ve teçhizatının dışında bir masraf yapmamayı da şiar edinir. Bu davranış dünya rekabetine dayanabilmesi için bir mecburiyettir. Halbuki tesislerin çalışabilmesi için ana yollarla irtibatı, elektrik üretim tesisleri ve su kaynakları ile bağlantısı, pis suların ve artıklarını imha etme imkânları olmalıdır.

Her sanayi tesisinin yol, elektrik üretim tesisi, su kuyuları v.s. tesisleri kendisi tarafından yapılır İse ilk sermayesinin mühim bir kısmını bunlara ayırması gerekeceği gibi bunların işletme maliyetleri de çok yüksek olacaktır. Bir dizel santralında elektriğin kWh maliyeti 60 - 70 Krş. civarında olurken enterkonekte sistemden elektrik enerjisi 20 - 25 Krş'a temin edilebilecektir.

Müşterek tesislerin kurulması sanayicinin tesis ve işletme masraflarını azaltacağı gibi millî kaynakların israf edilmesini de önleyecektir. Bütün bunları sağlayabilmek için sanayinin bir arada toplu olması gerekmektedir. 19 ve 20. asırlarda Avrupa'da kurulan sanayi kendiliğinden kümeleşmiş olmasına rağmen son yıllarda bu durum ilmi olarak ele alınıp bir çok memleketlerde yeni ve modern sanayi bölgeleri tesis edilmesi istikametinde çalışmalar yapılmaktadır.

Kurulan bir sanayi bölgesi hükümet veya sanayici birlikleri tarafından hazırlandığından sanayinin bu günkü ve gelecekteki fabrika, antrepo, sosyal tesisler, personel ve işçi meskenleri de düşünülerek arsası baştan satın alındığından arsa spekülasyonları önlenmektedir.

Satın alınan arsa ilmi metodlarla ihtiyaca göre planlanmakta ve böylece modern tesisler meydana getirilmektedir.

Sanayi bölgelerinin enerjisi en ucuz şekilde temin edilerek fabrikaların kapılarına kadar müşterek tesislerle getirilip kuruluş ve işletme masrafları asgariye indirilmektedir.

Sanayinin ihtiyacı olan su ile pis sulara ait modern tesisler kurulmakta, artıklar diğer sanayilerce kıymetlendirilebilmede mutlaka imhası gerekenler de sağlık kaidelerine göre ve imkân nisbetinde kıymetlendirilerek imha edilmektedirler.

Hastahane, kantin, lokanta, eğlence ve kültür tesisleri müştereken kurularak büyük faydalar sağlanmaktadır.

Sanayi bölgelerinde genellikle bankalar, yedek parça mağazaları açılıp, küçük tamirhaneler de kurulduğunda sanayicinin kredi, yedek parça ve onarım ihtiyacı da topluca karşılanmaktadır.

Modern sanayide ulaşım imkânları kadar haberleşme imkânları da önemli olmaktadır. Sanayici telefon, teleks, mecmua, gazete ve reklâma muhtaçtır. Sanayi bölgelerinde bunlar da kolaylıkla sağlanabilmektedir.

Hindistan, Kanada ve diğer bir çok memleketlerde olduğu gibi Türkiye'de de sanayi bölgeleri çalışmaları yapılmaktadır. Ancak bu çalışmalar ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır. Bursa ve Manisa'da yapılan ufak çaplı çalışmaları daha geniş çaplı sanayi bölgeleri çalışmaları takip etmelidir. Kurulacak sanayi bölgelerinin ana yollara bağlantıları, ara yollar, su, elektrik, PTT, pis su ve artıkları imha ve kıymetlendirme tesisleri kurulmalı, personel ve işçi mesken sahaları tesbit ve yollar yapılmalıdır. Bu bölgelerdeki fabrika arsaları müteşebbise uzun vadeli kredilerle verilmelidir.

Ancak bu tip çalışmalarla süratli ve mamulünü ucuza mal eden sanayi kurulabilir. Sanayinin dağınık olması maliyetin yüksek olmasına sebep olduğu gibi plânsız sanayileşme gelişme imkânlarını frenler ve malzeme ve mamul naklini pahalılaştırır. Bu Hususları elektrik malzemesi sanayiinde müşahede etmemiz mümkündür.

Bu gün elektrik ile ilgili ana sanayimiz Kırıkkale, Derince, Kartal, Kâğıthane, İstinye, Sütçüce, Mudanya, Gebze, Bornova, Çan ve Yarımcı'da kurulmuş ve kurulmaktadır. Bunlar bir birlerinden ve yurd dışından ham madde, yan mamul madde, malzeme ve cihazlar alırlar ve bir hayli nakliye masrafı yaparlar. Bir kısmının da tevsî imkânları bir hayli azdır. Halbuki bunların bir veya iki yerde toplanmış olmalarının sağlayacağı faydaların büyüklüğü gayet açıktır.

Sanayi bölgelerinin önemini sermaye, döviz, malzeme ve teçhizat sıkıntısı çeken ve süratli kalkınma çabası içinde bulunan Türkiye için belirtmeyi faydalı bulur ve konunun önemle ele alınmasını zorunlu görürüm. Şu hususu da belirteyim ki Bursa ve Manisa sanayi bölge çalışmalarının noksan ve aksak tarafları olduğu gibi Sanayi Bakanlığının Halk Bankası ile yaptığı organize sanayi bölgeleri iş birliğinin maddî dayanacağı çok azdır. Bu miktarın arttırılması ve daha geniş bir şekilde ele alınması gerekir.

İÇ — YARDIMCI SANAYİ VE KÖORDİ- NASYON

Her hangi bir veya bir kaç ham maddeyi ele alarak dışından hiç bir madde, yan mamul ve mamul mal almadan ilk aldıklarından insanların doğrudan doğruya kullanacakları malları yapan sanayi yoktur veya var ise de sayılabilecek kadar çok azdır. Bütün sanayi kolları bir birine muhtaçtır. Ve bir birinden yarı mamul ve mamul malzeme ve cihazlar satın alır. Böyle bir çalışma mamulün ucuzla mal edilmesi için gereklidir.

Ağır sanayinin, ana mallar sanayiinin birbirine muhtaç olması kadar bunlar da küçük ve dimci sanayii, onanın sanayi yedek parçacılar, satıcılarına, nakliyecilere ve koordinatörlere (komisyonculaa) muhtaçtırlar.

Müteşebbis kuracağı tesisin yerini seçerken arsa, yol, işleteceği malzeme ve mallar ile mamulünün nakil masraflarını, su, elektrik, yakıt, PTT gibi bir çok hususları incelerken yardımcı sanayii, onarım imkânları ile yedek parça temini kolaylıklarını da hesaba katar. Bu sebebledir ki bir çok önemli faktörlere göre sanayi bölgesi olarak çok gayri müsait olmasma rağmen Haliç - Kâğıthane - Topkapı ve civarında kesif bir sanayi toplanmıştır. Bu gayri müsait toplanmanın sebeplerinden biri de birbirlerine olan ihtiyaçlarıdır.

Yurd çapında genel bir sanayileşme ve sanayi yerleşmesi plânlanması yapılırken bölgelerde yardımcı sanayii onarım sanayi yede parçacılar, nakliyeciler, depo ve antrepolar, komisyoncular konulan da önemle ele alınmalı ve çeşitli sanayi kolları ön Uygun mahallere yerleştirilmelidir.

İmalâtçı firmalar yan mamul ve ham madde* ler onarım ve yedek parça temini kadar mamulünü satış işleri ile de uğraşmak durumundadır. Bütün bunları kendilerinin yapmaları mümkün değildir. Bu konularda çalışan organizatör, komisyoncu ve aracı firmalar ile malzeme ve firma kataloğlarına ve mecmualarına ve tanıtma ve reklâm firmalarına ihtiyaç vardır. Bunlar imalâtı ve alıcıyı istismara müsait konular olup, meslekî teşekküllerce organize edilmeli ve denetlenmelidir.

13 — HAM VE YARI MAMUL MALZEME TEMİNİNDEKİ ZORLUKLAR

Sanayi, eline aldığı bir cisme insan emeği katarak onu şekil ve yapı itibarı ile değiştirerek insanları ondan yararlanmasını temin eder. Maddeye insan emeğinin katılması primitif sanayide keser, ege, kerpeten v.s. ile yapılır iken bugün modern sanayide en komplike makine ve cihazlar insanlığın emrine girmiştir.

Sanayinin ihtiyacı olan çeşitli ham maddelerin yurd dışından temininde imalâtçı firmaların bunları müştereken ithal etmeleri malın daha ucuzla satın alınması ve daha ucuzla naklettirilmesi bakımından faydalı olacaktır. Yurd içinden temin edilecek ham maddelerde de müşterek hareket istihsalı arttırıcı ve maliyeti düşürücü olacaktır.

İmalâtçı Birlikleri araştırma ve laboratuvar tesisinde olduğu gibi yurd içinden ve yurd dışından ham madde, yarı mamul, makine ve cihazlar temini ile satışlarda işbirliği yapmalıdır. Yurd içinde ve dışında ham madde ve satış yerleri arayanlar ajanlıklar tesis ederek kalitelerini yükselip maliyetlerini düşüreceklerdir. Ancak imalâtçı birliklerin rekabeti kaldırıp tröstlerin kurulmasına imkân vermesi de önlenmelidir.

Etibankın blister bakır fiyatı politikası elektrik sanayiinin gelişmesini önemli derecede etkilemektedir. Bu konuda elektrik malzeme ve cihazları imalâtçıları Birliği olmadığından sanayicilerimizin münferit çalışmaları olumlu sonuç alınmasını temin edememektedir.

Ticaret ve Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Dış Ticaret Rejimi ve kota çalışmaları hükümetle sıkı işbirliğinde ise de bütün tüccar ve sanayici bünyesinde toplayan birlik daima orta yolu, bazen de ağır basın gruplarının istediklerini seçmek **durumunda olmaktadır. İmalâtçı birliklerinin kurulması halinde konular daha iyi incelenip ilgili mercilere takdim edilebileceği için olumlu sonuçlar daha çabuk alınabilecektir.**

SONUÇ J

Elektrik malzeme ve cihazları imalatı sanayinin problemlerini incelerken bütün imalat sanayiinin problemlerini de incelememiz bir zorunluluktur. Çünkü elektrik malzeme ve cihazları imalâtı sanayiini müstakil olarak düşünmemiz mümkün değildir.

Topyekûn kalkınmamızda sanayinin önemi hem birinci beş yıllık plânda ve hem de ikinci beş yıllık plânda kabul edilmiştir. Süratle sanayileşmemizi önleyen faktörlerin tesbiti için bunların giderilmesi bir zorunluluktur. Sanayileşmemizi yavaşlatan bu faktörleri şöyle sıralayabiliriz :

Bir imalât sanayii müessesesi kuracak müteşebbisin karşısına çıkacak kuruluş formaliteleri, vergi, resim, harçları ile gayri resmî masrafların büyüklüğü, çoğunluğu ve kanışıklığı onu daima ürkütmektedir. Bunların basitleştirilmesi azaltılması gereklidir.

Sanayinin muhtaç olduğu sermaye ve krediyi temin edecek ortam yaratılmalı ve bu gaye ile

sermaye piyasası kanunu çıkarılmalı ve Anonim Şirketler teşvik edilmelidir, özel Sektör yatırımlar bankası kısa zamanda kurulmalıdır. Sanayii teşvik kanunu hazırlanıp kanunlaşmalıdır.

Sanayicinin kendi kazancını tesislerini tevsî İçm yatırmasını teşvik etmeli, bunun için de selektif vergi politikasına yönelmelidir.

Dış Ticaret Rejimi ve gümrük mevzuatı ile imalât sanayii teşvik edilmeli ve her iki mevzuatta istikrara ve açıklılığa azamî dikkat gösterilmelidir.

Yabancı sermaye yalnız nakdî ve aynî sermaye getirmekle kalmamaktadır. Beraberinde teknik ve ekonomik bilgiler fabrika kuruluş, sevk ve idaresi gibi tecrübeleri (lisans, know-how, patent v.s.) de getirmektedir. Bu konuda dikkatle ve cesaretle yeni hamleler yapılmalı, yabancı sermayeden daha çok faydalanılmalıdır.

Kurulmuş bir sanayinin yerini değiştirmek bir çok hallerde imkânsız olmaktadır. Sanayinin yerinin yanlış seçilmesi maliyetine, dolayısıyla rekabet imkânlarına menfî olarak tesir ettiği için genel sanayi yerleşmesi plânlan hazırlanıp sanayi bölgelerinin kurulması teşvik edilmelidir. Böylece müşterek alt yapılar ile maliyetler ve tesis sureleri azaltılmış olacaktır.

Gelecek yıllarda Ortak Pazara giriş konumuz olmasa bile vatandaşın kaliteli inâl araması

hakkıdır. Yerli mamullerin kalitesini yükseltmemiz bir zorunluluktur. Standardların hazırlanıp tatbikini kontrolde sanayici ile hükümetin ve vatandaşların elbirliği yapmaları gereklidir. Mecburi standartlarının tatbikatının kontrolüne önem verilip noksan standartlar sür'atle tamamlanmalıdır.

Sanayileşmemizde fren tesiri yapma temayülündeki iş mevzuatının incelenerek daha faydalı ve anlaşılması daha kolay bir hale getirilmesi lâzımdır.

Makine ve sermayenin faydalı olabilmesi, kalifiye elemanların mevcudiyeti ile mümkündür. Bu konuda fazla gayret gösterilmelidir. Sanayide ekonomik ve teknik kısımların idarecilerin ve mühendislerinin yetişmesi prodiktiviteyi çok artırıcı bir husustur, önemle ele alınmalıdır.

Sanayinin yukarıda sayılan ana problemleri yanında elektrik malzeme ve cihazları imalatı sanayinin de kendine has problemleri vardır. Bunların başlıcaları Btbank'ın istihsal ettiği blister bakırın ve Ereğli Demir - Müessesesi mamullerinin pahalı oluşu bazı ham maddelerin gümrük nisbetlerinin yüksek oluşu, Türk Standardlarının tatbikatının kontrol edilmemesi gibi hususlardır. Bu problemlerin halli için de elektrik malzeme ve cihazları imâl edelerin imalâtçılar birliği kurmaları ve bu birliğin konularını inceleyip takip etmesi zorunludur.

SUR MÜHENDİSLİK BÜROSU

Elek. Y. Mühendisi

ERGÜN SUR

PROJE • MÜŞAVİRLİK • TAAHHÜT

Atatürk Bulvarı, Soysal Han, Kat : 3 No : 26 ANKARA

Tel : 17 77 22